

Den holländska lärarutbildningen är inte så populär. Kvaliteten ifrågasätts. Många av lärarna i Holland är obehöriga.

Nu vill regeringen stärka lärarnas självkänsla och ansvar. En ny lag ska få fart på såväl kompetensutveckling som lärarutbildning. Och vägen till legitimation har öppnats.

TEXT Erika Wermeling FOTO Joris Buijs

Holländska lärare ska upp på piedestäl

Holland är läraryrket och lärarutbildningen satt under lupp. Förra året kom en utredning med en rad förslag som ska göra läraryrket mer attraktivt och höja lärarnas kompetens. Lärare ska »sättas på en piedestäl» skriver den holländska regeringen med anledning av förslagen. Förslag som förändrar villkoren för lärare i Holland.

Lönerna höjs på sikt. Kompetensutveckling ska ge mer i lönekuvertet. Det ska bli lättare att läsa in en masterexamen eller doktorera inom sin tjänst. En frivillig legitimation, fler lärarassistenter och 40-timmars arbetsvecka finns också med i förslaget.

Lärarutbildningen är på väg mot fler gemensamma kurser och ett slutprov för alla studenter.

Behovet av att vända utvecklingen är tydligt. För 15 år sedan varnade en liknande utredning för annalkande lärarbrist och bristande fortbildning för lärare. Nu är problemen här.

Många lärare tycker sig sakna inflytande över sitt jobb, skolledningen styr dem och deras arbetsbelastning är hög. Hur mycket lön de får beror på i vilken skolförform de jobbar och hur gamla de är. Det finns många obehöriga – speciellt bland dem som jobbar på motsvarande gymnasiet i storstäder och undervisar i naturkunskap, tyska och praktiska ämnen. Där sak-

Högre löner är en del av det holländska försöket att uppgradera utbildning, för att bredda sina möjligheter på arbetsmarknaden

nar fyra av tio lärare behörighet. I grundskolan har betydligt fler lärarutbildning.

Samtidigt har Holland fått en lag som slår fast vad som är lärarkunskap och att lärare ansvarar för att utveckla sin kunskap under hela arbetslivet. Lagen antogs i augusti 2006 och vänder sig i första hand till rektorerna som ansvarar för att lärarna får den kompetensutveckling de behöver. Allt samlas i en mapp för varje lärare. Men det är läraren själv som ska avgöra vad hon eller han behöver för att utvecklas inom de olika kompetensområdena. Kompetensutvecklingen ska dokumenteras, och visas upp för skolin-

lärarkretsens status. Men det är inget som direkt kommer lärarstudenten Inge van Gerwen till del. På tröskeln till arbetslivet har hon bestämt sig för att gå en påbyggnads- och kunna jobba med barn även utanför skolans väggar.

spektörerna. Anställda i sjukvården omfattas av en liknade lag.

– Lärare måste själva avgöra hur de ska utveckla sin egen kompetens. De måste äga sin professionsutveckling. Lagen säger att lärare inte kan allt efter sin utbildning, säger Erna Reiken, projektledare på SBL, en organisation för alla fackförbund som organiserar lärare (en del fack i Holland är yrkesförbund, andra utgår från politisk eller religiös åskådning).

SBL har lagt grunden för lagen. Organisationen bildades på initiativ av regeringen, just för att mejsla fram vad lärarkompetens är.

– Vi har pratat med lärare över hela landet om

det. Vad de gör dagligen, vilka slags beslut de fattar, säger Erna Reiken.

Kompetenserna är nu ganska enkla och självklara, som ett ramverk. Det är upp till varje lärare, arbetslag och skola att specificera dem.

Kompetenserna är på gång att utvärderas. Lärarnas ämneskunskande måste lyftas mer, säger en del lärare som hört av sig till SBL. Kanske blir det flera uppsättningar kompetenser, för olika grupper av lärare. I dag finns det olika versioner, men skillnaderna är marginella.

Läraryrket i Holland har haft stor nytta av att lärarkunskapen satts på pränt. Läraryr-

keten är en del av den högre utbildningen. Studenterna läser vid särskilda institut som liknar de gamla seminarierna i Sverige.

Fontys universitet i Tilburg utbildar lärare i motsvarande grundskolan (för elever 4 till 12 år) och gymnasiet (för elever 12 till 16, 17 eller 18 år beroende på inriktning). Fontys har delat upp kompetenserna i sina beståndsdelar, och har olika uppsättningar för lärare i grundskolan, gymnasiet och i praktiska utbildningar.

Delkompetenserna kopplas till olika kurser och moment i utbildningen och studenterna kan tenta av dem på olika sätt. Fontys jobbar med portfolios där lärarstudenterna samlar

prov på vad de kan – både från skolan och fritiden, till exempel om de är ledare i en förening.

Lärarytbildningen hade förstås mål för vad studenterna skulle kunna tidigare också. Och även om det som kompetenserna står för inte är nytt i sak, så har de förändrat utbildningen, anser Edith van Montfort, ansvarig för utbildningen för lärare i grundskolan.

– Studenterna måste visa hur de bygger upp kompetenserna. Det är en stor skillnad, säger hon.

Kompetenserna finns med som en röd tråd genom hela utbildningen, redan från första veckan. Edith van Montfort menar att studenterna har fått större ansvar för att visa vad de kan, och att de kan göra det på fler sätt än tidigare.

På tio år har lärarytbildningen gått från ämneskunnande till att utgå från just kompetenser. Kritiken har inte låtit vänta på sig. Blivande holländska lärare kan varken läsa eller skriva ordentligt, lyder den massmediala och politiska retoriken.

Marc Vermeulen, professor i utbildningssociologi vid Tilburgs universitet, är en av dem som inspekterar utbildningarna för grundskollärare. Det finns en hel del problem med lärarytbildningarnas kvalitet, konstaterar han. En del lärosäten kommer att få stora problem om de inte bättrar sig. Samtidigt går debattens vågor höga om vad som ska anses vara kvalitet i utbildningen.

Marc Vermeulen känner till några större arbetsgivare som till och med funderar på att starta egen lärarytbildning.

– Lärarytbildningen måste förändras omgående, säger han.

En del utbildningar har underskattat förändringen och inte vidareutbildat sina anställda tillräckligt, anser Marc Vermeulen. Till exempel har tentor ersatts med portfolios utan att man tänkt på konsekvenserna.

– Av de sju skolor jag inspekterade senast hade bara en ett bra system. Då är det svårt att säga något om validiteten. Blir det en subjektiv bedömning? Tackar portfolion alla mål i kursplanerna?

Dessutom har lärarytstudenternas förkunskaper minskat. Bland annat beror det på hur gymnasiet är uppdelat. Sista året i grundskolan gör eleverna ett prov som visar vilken slags gymnasieutbildning de kan klara av. Gymnasiet är uppdelat i fyra inriktningar, som i sin tur förbereder för universitet, yrkesutbildning på högskola, yrkesutbildning på lägre nivå eller direkt för arbetslivet.

OECD har kritiserat det holländska skolsystemet. Med så tidig uppdelning kan Holland inte bli en framstående kunskapsnation, skriver OECD i en så kallad landrapport. Men den kritiken har holländska regeringen viftat bort, anser Marc Vermeulen.

Förr hade lärarytstudenterna läst de universitetsförberedande kurserna på gymnasiet. Numera har många, ungefär hälften, av studenterna varken förkunskap för universitetsstudier eller för att läsa yrkesutbildning på högre nivå. De har valt inriktning mot praktiska yrkesutbildningar, och inte läst så många kurser i matte och språk.

Många studenter, speciellt i storstäderna, är födda utomlands och har svårt med språket.

– Lärarytutbildningarna kämpar verkligen för att inte sänka standarden. Nyligen rådde jag regeringen att acceptera läget och låta de lärarytstudenter som behöver, gå ett extra år, säger Marc Vermeulen.

Regeringen har inte svarat än.

Sedan några år testas alla lärarytstudenter i matte och holländska första året. 30 procent klarar inte provet. I storstäderna är det ännu fler, enligt Marc Vermeulen.

Erna Reiken

Edith van Montfort

Marc Vermeulen

Det största lärarfacket, Aob, med 78 000 medlemmar, är bekymrat över utvecklingen. Lärarytutbildningens kvalitet har försämrats under lång tid. När färre söker till lärarytutbildning sänks kraven på studenternas förkunskaper.

–Då är det svårt att ge dem en bra start, säger Walter Dresscher, ordförande.

Problemen är likartade för andra högskoleutbildningar, men det är alltid lärarytutbildningens brister som uppmärksammas mest, berättar han.

– Vi är oroliga för att det är olika nivåer på olika lärarytutbildningar.

Universiteten har också lärarytutbildning, på byggnadskurser för dem som läst in sina ämnen. Där har inte kvaliteten kritiserats. Tidigare har Aob krävt att all lärarytutbildning ska ges på universitetet. Men holländska regeringen har sagt nej, det skulle bli för dyrt. Bara några få procent av dem som tagit ämnesexamen på masternivå väljer att läsa vidare till lärare.

Lärarytutbildarna utkämpar hela tiden strider mot politiker och allmänhetens uppfattningar om vad lärarytutbildning är och bör vara, tycker Edith van Montfort på Fontys universitet. Det är hon trött på, hon vill hellre tänka på utbildningens styrkor och all ny och otidig kunskap studenterna har med sig.

– Vi har fått bevisa mycket de senaste åren, konstaterar hon.

Fontys lärarytutbildning har gott rykte. Men tillsammans med alla andra lärarytutbildningar jobbar man nu hårt för att stärka matematik- och språkkurserna. Dessutom har utbildningen för lärare i grundskolan specialiserats. Nu kan studenterna välja att inrikta sig mot elever i åldern 4–8 eller 8–12 (men de blir behöriga för alla år).

Grundskollärarna undervisar i 15 olika ämnen. Deras kunskap är bred men inte så djup i varje ämne. Efter matten och holländskan står nu alla de andra ämnena på tur att utvecklas och fördjupas. Det här är ett ganska nytt arbete inom utbildningen för grundskollärare. Gymnasieutbildningen har sysslat med frågor längre.

– Vi behöver tid för att visa att vi gör rätt saker. Men vi måste också prata om vad som är vårt ansvar. Utbildningen har många uppdrag.

FAKTA | Sju lärarkompetenser, enligt lagen

- ☐ Mellanmänsklig – läraren visar gott ledarskap, skapar bra miljö för samarbete och kommunikation, uppmanar eleverna att vara självständiga.
- ☐ Pedagogisk – skapar en trygg lärmiljö där eleverna kan utvecklas socialt, emotionellt och moraliskt.
- ☐ Ämnes- och metodkunskap – läraren hjälper eleven att få den kunskap hon eller han behöver för att fungera som medborgare.
- ☐ Organisatorisk – ser till att eleverna arbetar i en välordnad och uppgiftsorienterad miljö.
- ☐ Samarbete med kolleger – bidrar till ett bra pedagogiskt lärande klimat och bra skolorganisation.
- ☐ Samarbete med omgivningen – har god kontakt med föräldrar och de delar av utbildningen som ligger utanför skolan.
- ☐ Reflektion och utveckling – tänker regelbundet på sina professionella åsikter och kompetenser. Uppdaterar och förbättrar sin kunskap.

FAKTA | Högre lön än i Sverige

Lärare i Holland tjänar mer än svenska lärare, i genomsnitt ungefär en tredjedel mer enligt OECD. Lönespridningen är större. En löneuppgörelse lovar höjda löner. Holländska lärare har reglerade löner. 2012 ska 40 procent av lärarna i grundskolan ligga ett steg högre på den statliga lönetrappan. Och 2014 ska andelen gymnasieutbildare med högst lön ha ökat från 18 till 29 procent.

Det är dags att vi prioriterar, säger Edith van Montfort.

Regeringens förslag om ett gemensamt slutprov på lärarutbildningen applåderar hon inte. Det är mest ett sätt att tillfredsställa kritikerna, menar hon.

– Ett nationellt prov är ingen garanti för vad studenterna kan. De måste kunna olika saker i olika sammanhang.

Facket Aob vill gärna att ett sådant prov blir verklighet.

Det ser ut som det blir en frivillig legitimation för holländska lärare. Utredningen om lärarnas status föreslog en statlig legitimation och Marc Vermeulen skulle gärna se ett system med kompetenser i flera steg, där högre steg ger mer i lönekuvertet. Men det anses vara kontroversiellt, säger han. Lärare tycker inte om att rangordna kompetenser och arbetsuppgifter. Ett förslag från utredningen om särskilda kurser avsedda för de skickligaste lärarna som vill göra karriär på skolan och samtidigt undervisa, har regeringen dock sagt ja till.

Just nu pratar varje ämneslärarförening ihop sig om legitimationen. Mattelärarna ska göra ett försök med en egen slags legitimation i år, för att ta reda på hur stort intresset är bland lärarna. Lärarna i moderna språk och idrottslärarna har det sedan tidigare.

Aob har motsatt sig den frivilliga legitimationen. Alla ska omfattas, annars riskerar man att skapa elitgrupper bland lärare och skolor, anser Walter Dresscher.

Erna Reiken på SBL möter olika reaktioner från lärare när hon är ute och berättar om vilka kompetenser en lärare ska besitta. Ytterligare en på-laga uppifrån, tycker en del och försöker vifta bort det hela. Andra är riktigt entusiastiska:

– De känner sig befriade. Vi säger till lärarna att du är den professionella. Det är bara läraren som kan säga att det här kan jag och det här vill jag bli bättre på, säger hon.

Det tar tid att förändra en yrkeskultur. Men Erna Reiken menar att det är ett måste att kunna berätta vad man kan och inte kan och ta ansvar för sin kompetensutveckling.

– Annars kan lärare aldrig bli en självständig och professionell yrkesgrupp. Om SBL når ut med budskapet kommer lärare att få hög status igen, säger hon.

Marc Vermeulen hoppas att lärare på sikt får bättre förutsättningar att konkurrera om jobben, och att de får en starkare position på skolorna och i den nationella debatten. Lärarna har inte varit delaktiga i de senaste decenniernas förändringar inom skolan, menar han. Förslagen från utredningen, där han själv satt, bör leda till bättre villkor och mer utrymme för intellektuella samtal.

– Från utredningen vill vi att lärare går från »know how« till »know why«.

Lärarutbildningen är bred men för grund, tycker Inge van Gerwen. Hon känner sig kompetent att undervisa »vanliga« barn, men skulle vilja veta mycket mer om hur hon ska bemöta dem med behov av särskilt stöd.

»Bra med lag om kompetens«

Inge van Gerwen är 21 år och i princip färdig grundskollärare. Hela sin sista termin har hon praktiserat på den lilla skolan De Driehoek i Hilvarenbeek.

Det är morgon och eleverna i klass 7–8 släntrar in till sina bänkar. Sedan är det tämligen tyst. Skoldagen börjar med en stunds läsning.

Inge van Gerwen kommer själv från Hilva-

renbeek, men har inte gått i skolan hon nu jobbar i. Denna förmiddag varvar hon matte, holländska och projektarbete med sin klass.

Under större delar av sin fyraåriga lärarutbildning – vid Fontys universitet i Tilburg, en halvtimmes bilfärd bort – har hon praktiserat på skola en dag i veckan. Därför kände hon sig väl förberedd att ha en klass inför den sista terminens praktik.

– Jag känner mig trygg med att undervisa. Men inte lika mycket i kontakten med föräldrar och när det handlar om barn med särskilda behov. Det hade jag velat lära mig mer om på utbildningen, säger hon.

Det är en vanlig synpunkt på den holländska lärarutbildningen. Studenterna lär sig mycket om genomsnittseleven som inte har så stora svårigheter, men har svårt att hantera elever som behöver någon typ av särskilt stöd.

Inge van Gerwen har läst holländska och matte under två år på lärarutbildningen. Hon hade velat fördjupa sig i ämnena och läsa mer pedagogik. Hon har bredden, men säger sig sakna djupet.

En halvtimme in på skoldagen går nästan häften av eleverna iväg på schacklektion. Skolorna bestämmer själva om eleverna ska kunna läsa extrakurser. Här på De Driehoek har eleverna som kommit långt i skolarbetet en timme schack i veckan. Det ska få dem att tänka på nya

sätt, och är en större utmaning för eleverna än extrauppgifter av samma slag som de redan klarat av, anser skolan.

Spanska kan de också välja, men spansk läraren har nyligen slutat. Schackläraren Erik Hamers är en lokal förmåga som tidigare arbetat på bensinstation. Han kan spanska också, och hoppas därför kunna erbjuda fler av sina tjänster.

Det är långt till lunch och klassen bryter för fruktpaus. Eleverna hämtar sina flaskor och burkar från ett bord i klassrummet. Hemmablandad saft eller färdiga tetrar och frukt, hel eller i bit, eller energigodis. Inge van Gerwen sitter på katedern och dricker te och äter kaka. När det är färdigfikat ger hon signal om att det är rast.

Det är lugnt i klassrummet. Inge behöver sällan säga ifrån. Hon går runt och hjälper eleverna eller sitter på katedern med fötterna på en stol och sveper med blicken över klassrummet.

Till hösten börjar åttorna secondary school, lite likt svenska gymnasiet. I vår har de gjort prov som visar vilken typ av utbildning de kan komma in på. Provet testar allmänkunskap, vad de kan i språk och matte och hur bra de är på att hitta information i olika källor. Strax före lunch ser hela klassen en informationsfilm om hur det är att plugga på gymnasiet.

Sedan Inge van Gerwen började plugga till

lärare på Fontys universitet har utbildningen förändrats. De som går åren under henne lär sig mer om forskning, de gör egna forskningsprojekt i skolor under hela utbildningen och deras utbildning utgår mer från lärarens, i lag fastslagna, kompetenser.

På De Driehoek har lärarna precis börjat jobba med kompetenserna. De sätter upp mål för vad de vill bli bättre på och planerar hur de ska göra.

– Det är bra att titta på sig själv och fundera över vad man kan bli bättre på. Och det är bra att det finns en lag som kontrollerar att läraren är kapabel att undervisa och utvecklas, säger Inge van Gerwen.

Inge har velat bli lärare sedan hon gick på gymnasiet. Främst för att hon vill jobba med barn. Ämneslärare för äldre elever har aldrig lockat.

Men det är inte så lätt för henne att få jobb i en liten stad som Hilvarenbeek, eller andra närliggande små städer. I storstan är det lättare, men hon är inte beredd att flytta så många mil.

Som precis färdigbakad lärare har hon valt att plugga vidare. Hon har nyligen kommit på att hon vill läsa en påbyggnadsutbildning, två år pedagogik för att kunna jobba med barn också utanför skolan.

– Jag vill bredda min kompetens så att jag kan välja mer vad jag vill jobba med. ■

Höstens seminarieprogram på väg till dig!

Aldrig har Skoldagarnas seminarieprogram varit bättre. På agendan står bl. a. "Den nya gymnasietekniken med lärlingsutbildning", "Betyg och bedömningsfrågor", "Lärarnas och skolledarnas arbetsmiljö med häst i redskapet", "Fusk, projektarbete och teknik".

Programmet är på väg till dig (om du inte redan har fått det). Läs det eller besök skoldagarna.se. Här finner du också information om anpassade debatter, skolutvecklingsprojekt för det viktiga erfarenhetsutbytet och en inspirerande temaställning.

Med våra badgemenar och 80, hundra dagar får fortbildning gäller det att välja rätt. Tänk på att Skoldagarnas kostnadsfria material ger bästa möjliga pris och lägst blir priser om du bakar dig och dina kollegor gemensamt på skoldagarna.se.

Vi ses i Malmö!

Skoldagarna i Malmö 27–29 oktober 2008

Syndepo AB 040-690 86 50 www.skoldagarna.se SYNDIGO